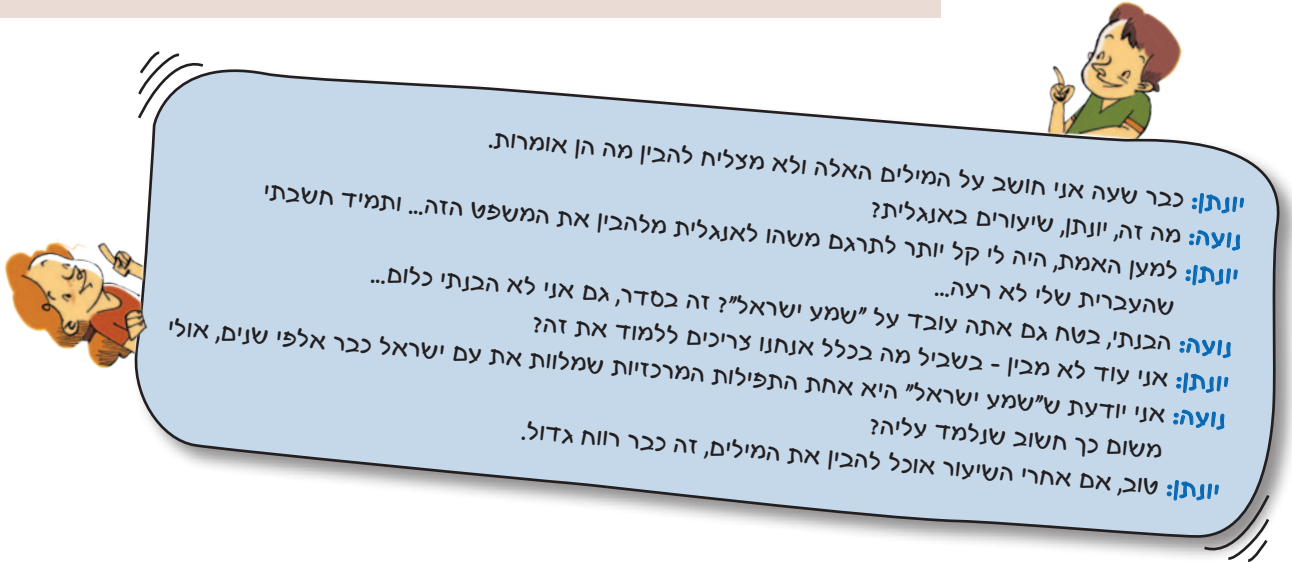

מי שומע ולמה

התפילה "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" היא אבן יסוד באמונה היהודית ובתרבות היהודית. יהודים רבים מכירים אותה, בהם גם רבים שאינם קרובים למסורת. מה משמעותה של התפילה הזאת? מדוע זכתה "למעמד" רם כל כך?

יונתן: כבר שעה אני חושב על המילים האלה ולא מצליח להבין מה הן אומרות.
נועה: מה זה, יונתן, שיעורים באנגלית?
יונתן: למען האמת, היה לי קל יותר לתרגם משהו לאנגלית מלהבין את המשפט הזה... ותמיד חשבתי שהעברית שלי לא רעה...
נועה: הבנתי, בטח גם אתה עובד על "שמע ישראל"? זה בסדר, גם אני לא הבנתי כלום...
יונתן: אני עוד לא מבין - בשביל מה בכלל אנתנו צריכים ללמוד את זה?
נועה: אני יודעת ש"שמע ישראל" היא אחת התפילות המרכזיות שמלוות את עם ישראל כבר אלפי שנים, אולי משום כך חשוב שנלמד עליה?
יונתן: טוב, אם אחרי השיעור אוכל להבין את המילים, זה כבר רווח גדול.

1

נוחה של קריאת שמע

יש עדויות רבות למרכזיותה של "שמע ישראל" במסורת היהודית. לפניכם סיפור אחד המעיד על כך.

שמע ישראל במנזר

מסופר על הרב יצחק הלוי הרצוג שהיה הרב הראשי של ארץ ישראל בתקופת השואה והרב הראשי האשכנזי הראשון של מדינת ישראל, שקיבל על עצמו את המשימה לאסוף את הילדים היהודים שבתקופת השואה נמסרו למנזרים.

עם תום המלחמה פנה הרב הרצוג לראשי הכנסייה וביקש מהם לשחרר את הילדים היהודים, אך נענה בסירוב. לבסוף התירו לו לבקר במנזרים, אך בתנאים קשים ביותר.

כשהגיע הרב לאחד המנזרים, אמר לו אב המנזר: במנזר יש גם ילדים שאינם יהודים. רוב הילדים היהודים הגיעו למנזר בגיל צעיר ואינם זוכרים שהם יהודים. אני מקציב לך שישים שניות. את הילדים היהודים שתזוהה בזמן הזה תוכל להוציא.

הרב הרצוג לא ירע את נפשו - כיצד יזהה בשישים שניות את הילדים היהודים? לבסוף, באין בררה, קרא "שמע ישראל", והילדים החלו לענות לו: "ה' אלוהינו ה' אחד". זהו הפסוק היחיד שילדים אלו זכרו מימי ילדותם.

הרב יצא עם עשרות ילדים מן המנזר והביאם לארץ ישראל.

(על פי האתר "עדים במדים")

2

שמע ישראל - משמעות

המשפט "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" הוא חלק משגרת היום-יום של עם ישראל. משפט זה נאמר בבית המקדש פעמיים ביום. לאחר שחרב בית המקדש והחלו להתגבש התפילות הקבועות, נעשה המשפט לחלק בלתי נפרד מתפילת שחרית ומתפילת ערבית, וכן נהגו לאמרו בלילה, לפני השינה. גם היום רבים יודעים את "שמע ישראל" בעל-פה, אבל האם אנחנו יודעים מה משמעות המשפט? ננסה להבין אותו מעט יותר:

שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד.

משפט זה הוא פסוק מספר דברים (פרק ו' פסוק ד'). המשפט מופיע בדבריו של משה רבנו אל עם ישראל במדבר סיני. וכך אמר להם:

שמע ישראל - שמעו בניו של ישראל (=כינויו של יעקב אבינו).
ה' אלוהינו - ה', שבשמו אני מדבר אליכם, הוא האלוהים שלנו.
ה' אחד - אלוהים זה הוא אל יחיד, אין עוד מלבדו.

שאלות לדיון

בעזרת הפירוש ננסה להבין מדוע הפסוק הזה חשוב כל כך לעם היהודי.

- 1 מהי, לדעתכם, משמעות המילה "שמע" בתפילה זו?
- 2 בתקופת התורה רוב העמים האמינו שיש כמה אלים. איזו מילה בפסוק מציגה דעה המנוגדת לאמונה זו?
- 3 בעקבות התשובות שהשבתם לשאלות הקודמות, מדוע, לדעתכם, פסוק זה מזוהה כל כך עם העם היהודי?
- 4 כשאומרים "שמע ישראל" בתפילה מכסים את העיניים. נסו לחשוב מדוע.

פרשייה שנייה:

"וְהָיָה אִם שָׁמַע [...] (דברים יא, י"ג-כ"א) - עוסקת בחובה לקיים מצוות ובשכר ועונש. בפרשייה זו מובטחת רווחה כלכלית לעם, אם ישמרו על מצוות התורה: "וְהָיָה, אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי [...] וְנָתַתִּי מִטַּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ". לעומת זאת בני ישראל מוזהרים שלא לעבוד עבודה זרה, ובמקרה כזה: "...וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם, וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר".

- האם אתם חושבים שיש "שכר ועונש", כלומר שבני אדם נענשים על חטאיהם וזוכים בשכר על מעשיהם הטובים? הסבירו את דעתכם.

פרשייה שלישית:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה [...] (במדבר ט"ו, לז-מ"א) - עוסקת במצוות הציצית, שמטרתה להזכיר את מצוות התורה. בפרשייה זו מוזכרת המצווה ללבוש ציצית - הציצית היא חוטים הקשורים בקצוות כל בגד שיש בו ארבע פינות. כיום נוהגים ללבוש בגד מיוחד שיש לו ציציות. הסיבה ללבישת ציצית מופיעה בפרשייה: "וְהָיָה לָכֵם לְצִיצִת, וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם".

- כיצד לדעתכם ראיית הציצית מזכירה את המצוות?
- מדוע צריך בגד שיזכיר לאדם את לקיים מצוות? (רמז: קראו את המשך הפרשייה בעמ' 59)

3

הפרשיות המלוות

בתפילה אין אומרים את הפסוק "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" בלבד. מיד אחרי שאומרים את הפסוק אומרים שלוש "פרשיות" (קטעים, פסקאות) מן התורה. מה הקשר בין פרשיות אלה לקריאת שמע? התשובה פשוטה: קריאת שמע עוסקת באמונה באלוהים, והפרשיות מייצגות את הביטויים המעשיים לאמונה זו: לימוד התורה וקיום המצוות. (הקטעים בשלמותם מובאים בעמ' 59)

פרשייה ראשונה:

"וְאֶהְבֶּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ [...] (דברים ו', ה'-ט) - אלו הפסוקים הבאים מיד אחרי "שמע ישראל" בתורה, ולכן פרשייה זו צמודה אליו. פרשייה זו עוסקת בחובה לאהוב את אלוהים ולזכור את תורתו. בפסוק הפותח את הפרשייה נאמר: "וְאֶהְבֶּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ". למילה "מאודך" יש כמה פירושים, והמקובל שבהם הוא "ממונך".

- כיצד לדעתכם אפשר לאהוב את אלוהים "בכל ממונך"?
- האם, לדעתכם, אהבה כזאת קלה יותר מאהבה "בכל נפשך" (שמשמעותה: עד הקרבת הנפש) או קשה ממנה? נמקו את תשובתכם.

בין "שמע ישראל" לפרשיות המלוות

מה הקשר בין תוכן הפרשיות האלה לתוכן הפסוק "שמע ישראל"? כדי לענות על שאלה זו, קראו את הקטע מן המשנה:

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה:
לְמָה קָדְמָה "שְׁמַע" לְ"וְהָיָה אִם שְׁמַע"?
אֶלָּא כְּדֵי שְׂיִקְבַּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחַלֶּה,
וְאַחַר כֵּן יִקְבַּל עָלָיו עַל מְצוֹת.

(משנה, מסכת ברכות, פרק ב' משנה ב')

שְׁמַע – קריאת שמע
וְהָיָה אִם שְׁמַע – הפרשה
השנייה בקריאת שמע
המתחילה במילים אלו, ובה
מדובר על החובה לקיים את
מצוות התורה
יִקְבַּל עָלָיו עַל מַלְכוּת
שָׁמַיִם – הודאה באלוהות
ה', ובהיותו אל יחיד
עַל מְצוֹת – קיום המצוות

- 1 על פי משנה זו, מה היחס בין אמונה למצוות?
- 2 בתפילה יש לומר את "שמע ישראל" בקול, ולכן היא מכונה גם "קריאת שמע". מדוע לדעתכם יש לקרוא את "שמע ישראל" בקול?

יונתן: אני לא מסכים שכל יהודי צריך לדעת את "שמע ישראל" בעל-פה. ואם מישהו לא מאמין באלוהים - המשפט הזה סותר את כל תפיסת העולם שלו!
נועה: לדעתי, צריך להפריד בין תוכן הדברים לבין המשמעות שיש לאמירה שלהם. גם אם אתה לא מסכים עם תוכן המשפט, בהיותך חלק מהעם חשוב שתכיר אותו, אפילו רק כדי שתדע מה הוא סימל לעם שלך לאורך הדורות, ומדוע הוא עדיין חשוב כל כך ליהודים רבים.

פרשיות קריאת שמע

פרשת "ואהבת"

וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ:
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לִבְבְּךָ:
וּשְׁנַנְתָּם לְבְנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם
בְּשֹׂכְתְךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ:
וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ:
וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:
(דברים, פרק ו' פסוקים ד'-ט')

מְאֹדְךָ - כוחך, יכולתך, או לפי חלק מהפרשנים - ממונך
אוֹת - סימן
לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ - מפסוק זה למדו חז"ל את מצוות תפילין של יד ושל ראש
מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ - המזוזות הן שתי הקורות שבצדי הדלת, אך עם הזמן נתייחד השם "מזוזה" לחפץ מיוחד המוצמד לקורה הימנית של הדלת. במזוזה יש קלף ובו כתובה, בין השאר, פרשת "שמע ישראל"

פרשת "והיה אם שמע"

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאֶהְבָּה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפַּת דְּגַנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וּיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאָכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם. וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהַ עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשֹׂכְתְךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם, עַל הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

(דברים, פרק י"א, פסוקים י"ג-כ"א)

יוֹרֵה - הגשם הראשון בעונת הגשמים
מִלְקוֹשׁ - הגשם האחרון בעונת הגשמים
תִּירֹשׁ וְיִצְהָר - ייבך ושמןך
כִּימֵי הַשָּׁמַיִם, עַל הָאָרֶץ - כל עוד העולם קיים

פרשת "ציצית"

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:
דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית
עַל כְּנָפֵי כִגְדֵיהֶם לְדֵרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכִּנֹּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת.
וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית. וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת ה'
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם.
לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם.
אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם
לְאֱלֹהִים, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

(במדבר, פרק ט"ו, פסוקים ל"ז-מ"א)

צִיצִית - חז"ל ביארו שהמילה מדברת על צרור של ארבעה חוטים שכופלים אותם ומחברים אל נקב המצוי בפינות הבגד
כְּנָפֵי - קצוות
פֶּתִיל תְּכֵלֶת - את חוטי הציצית נהגו לכרוך יחדיו בחוט צמר הצבוע בצבע כחול שהופק מחילזון מיוחד
תִּתְּרוּ - תחפשו, תבקשו
זָנִים - סוטים מדרך הישר

